

VICTOR VASARELY

ARS PLANETARIS

A művészek közötti viszony roppant összetettségének számos oka van: származás, életkor, nevelési és kulturális szint, a társadalmi és anyagi helyzet, ideológiai és politikai hovatartozás, a választott iskola vagy irányzat, az elismerés foka (a mű szentesítése, a művész rangja); hogy a szubjektív, lélektani és jellembeli tényezőkről ne is beszéljünk. Ezek az adottságok keresztezik, kiegészítik, erősítik vagy gyengítik egymást, hatnak egymásra, ellentmondanak egymásnak, összeütköznek, megsemmisítik egymást; fejlődésük a művészetek életének beláthatatlan területein viszonylagos állandóságban nyilvánul meg.

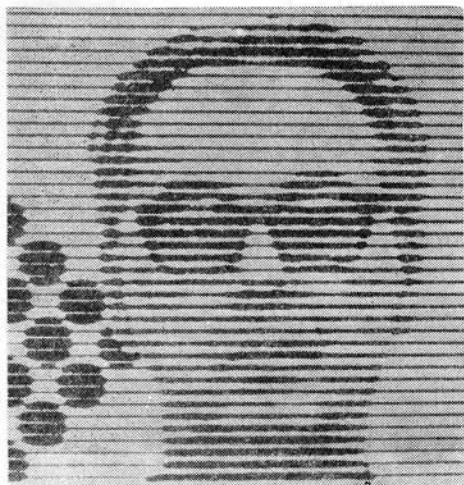
Az életkor, pontosabban a „generációk harca” egyike a legnyugtalanítóbb tényezőknél. A kortárs művészek nem feltétlenül egyidősek is; negyed, fél vagy akár egy egész emberöltővel is fiatalabbak vagy idősebbek lehetnek egymásnál. De hát kit nevezünk „fiatal”-nak és kit „öreg”-nek? Hiszen a veterán avantgarde alkotó „fiatalos” művet fog létrehozni, míg az akadémizmus ifjú követőjének műve mindenképp avitt lesz.¹

AZ ALKOTÓK SZÍNPOMPÁS FAUNÁJA

Beszélhetünk-e szerencsés indulásról? Akik „nyugatiaknak” születnek, erős alapokra építhetnek, de akik „gyengén fejlett országokból” jönnek, azoknak verhetetlen lehet a genetikai képletük. Természetük szerint lehetnek közöttük lusták, kábítószerral élők, pesszimisták éppúgy, mint egészségesek, harcra készek és természetesen optimisták. Egy részük még a „tegnap”-ot éli, más részük már a „holnap”-ot. Egyesek „analizáló” típu-

sok, másokban megvan a „szintézis” képessége. Vannak közöttük aszociálisok, egocentrikusok, nagyzási hóbortban szenvedők, kegyetlenül individualisták; mások pedig nagylelkűek, humanisták, egyetemesség felé törekvők. Az egyiknek az „eredmény” pénz, sikert, nevének vagy személyének hírességét jelenti, a másiknál egyedül a mű számít. Vannak, akik „érzik” a határtalant, a fejezetvéget, a végtelen utakat. Ők a jö-

vőért fel fogják áldozni a jelenüket, képesek lesznek eljutni az ismeretlenig, hogy elhozzák a megújuláshoz szükséges magot. Mások, a hagyomány és a kultúra szerelmesei, az örök, változatlan témák, tartalmak és értékek hívei, egyhelyben topogók lesznek. A szélsőségeket csupán példaként idéztük, hiszen a művészek nagy többsége valahol a középuton található, a jó és rossz tulajdonságok más-más arányban keverednek bennük. Bárki elképzelheti, hogy milyen változatosság uralkodik az alkotók színpompás faunájában, amelyet a *képzőművészet* gyűjtőnévvel jelölünk.

Minden művész tevékenységének rugója a bizonyosság, a saját „zsenijébe“ vetett hit, de a választott út ismeretlensége, az eredmények elérésének lassúsága óvatossá teszi a művészt társaival szemben, eklektikus magatartásra kényszeríti. Megszokott dolog a szalonok, csoportok, iskolák alapítása. Az induláskor még minden egyezik, de aztán megjelennek a különbségek, felbukkannak a hangadók, ellentmondanak egymásnak, és a csoportok megoszlanak vagy szétesnek.

A MŰLT ELŐÍRÁSAI ÉS A JELEN FELFEDEZÉSEI

Az alapvető mutációk, azaz a megfordíthatatlan változások az igen ritka előfutárok nevéhez fűződnek, ezért a művészek tömege két pont között ingadozik: óvatosan egyeztetni a múlt előírásait a jelen felfedezéseivel. Míg a *kubizmus* és a *Dada* — destruktív, a *Stijl*, a *purizmus* és mindenekelőtt a *Bauhaus* — konstruktív forradalmak voltak, addig a

így válnak a társak vetélytársakká, az indulás közös elvét már különbözőképpen értelmezik; ellenfelekké lesznek a párhuzamos vagy eltérő törekvésűek, illetve ellenségekké az ellentétes célkitűzéseket vallók. A művész, aki azt hiszi, hogy már kimondta, vagy aki ténylegesen ki is mondta a véleményét, magára marad, a művészársi vagy mesterségbeli kapcsolatok megszűnnek, megkeserednek az emlékek is. A *kultúra* tabu marad. Az emberiség nagy része ádázul ragaszkodik a múlthoz érzelmi szüksége, az „anyához való rögződés komplexusa“ miatt. Mint szimbólumok, a bölcső, a templom, a palota, a könyvtár és a múzeum tovább élnek, különböző formában beszívódnak minden emberi lénybe, teljesen függetlenül a származástól, a felvilágosultság fokától. Avagy nincs-e mindenhol és mindig jelen a történelem előtti idő és a középkor, a fejletlenség és az újszerűség? Az emberiségnek csupán 1%-a tekint a jövőbe, ők a fejlődés előfutárai az élet minden területén. Amíg az egzakt tudományokban és a technológiában a régi kiküszöbölése automatikus, addig a humán tudományok és a művészetek magukkal cipelik a nehéz örökséget végtelenül, bizonytalan időkgig. Ehhez kapcsolható az értékek revíziójának és a művelődési forradalmak értelmezésének bölcs szükségességűsége.²

De térjünk csak vissza a művészek közötti ellentétekhez! Nem szükségszerű, hogy a járt utakat követő művészet rossz legyen. A szépművészetek technikájának változatossága, az egyénnek mondott érzékenység és nem utolsósorban a reális tehetség a megújulás illúzióját keltheti egy olyan műfajban is, amely már rég elérte végső határait³. Még mindig igen sokan vannak az ilyen megkésített és mégis kortárs alkotók, akik valamilyen félelmetes „mikro-világot“ képezve kétségessé teszik az igazi újítók erőfeszítéseit. Annál is inkább, mivel a műpártolók, a kritikusok és a vásárlók még mindig túlságosan kedveznek nekik.

szürrealizmus, a *nonfiguratív*, a *formális*, *lírai* vagy *tassista absztrakció* és kétségkívül a *pop* csak átmeneti megmozdulást jelentettek, múlt elragadtatást idéztek elő, hatásuk inkább lírai, mint plasztikai, és a szerepük hosszú távon anekdotikus jellegű. Más szempontok: régen a *mesterség* pontosan körülhatárolt volt. A kézműves mester kiválóan gyakorolt

tudását átadta a következő nemzedékeknek. A „szabadelvé” modernség a mozgás felgyorsulását, a plasztikai funkciók skálájának kiszélesedését eredményezte⁴, gépesítette a szakmai eljárásokat, megszászorozta a művészek számát, és megváltoztatta az erkölcsüket. Ezentúl saját magukat nevezik *mesternek*. Tehát: a főművek módszeres, lassú kivitelezése, a művészek alázatossága (lásd: névtelenség) — a múltban; ultra-gyors mennyiségi termelés, a hírverés minden eszközt felhasználó viharos siker-keresés — ma. A nagy plasztikai szakok körvonalai elmosódnak, más, nem plasztikus funkciókkal bővülnek, nyugtalanságot, idegenkedést kelte a nézőkben. A műbírálathoz sem tudja már, kinek hódoljon.

A MŰVÉSZ MEGOSZLÁSA A „DIVAT” ÉS A „STÍLUS” KÖZÖTT

A kimeríthetetlen *jövő* tartalékaiból peregenek a pillanatok, percek, órák, napok, hetek, hónapok és évek, hogy kérihetetlenül *múltta* alakuljanak. Évtizedekből évszázadok lesznek, évszázadokból évezredek, s a történelem lassan történelem előttivé homályosul, hogy végül elenyésszen a biológiai, geológiai, csillagászati korokban. A jelen pedig végtelenül kicsi, s ezért az ember mindig szeretne volna megragadni, meghosszabbítani, „örökkévalóvá tenni”. Hiszen tudta, hogy ez a jelen véges, hogy a fizikai mindenség folytonos, éppúgy, mint ahogy az emberiség testileg-lelkileg örök. Mesterséges „tartós” időt teremtett magának: szokásokhoz, erkölcsökhöz, törvényekhez, felfedezésekhez igazodott, alkotásokkal mért és építkezések szerinti időt. A mikro-idő szubjektív és személyhez kötődő: az élet mindennapi eseményei halmozódnak fel az emlékezetben, hogy tovább éljenek, hogy az emlékekben megszépüljenek. A civilizáció, az emberiség kultúrájának megőrzött vagy elfelejtett gazdagsága elárasztja és csodálatra készíti a művészt, és ugyanakkor szorongással tölti el; ezt az örökséget áthelyezi és összeveti a saját hozzájárulásával, leélt éle-

tényegében a plexidoboz-selejteket, a poliészter-tárgyak sorozata, a nylonba csomagolt hegyek, a felfúj és préselt tárgyak, a *minimal-art* és az *eat-art*, a mechanika, a kibernetika, a mágnesség, a neon, a lézer, az ultrahangok, a szagok, a gigantizmus, a tagadás és a *happening* igénybevétele megannyi érdekes kísérletnek számít — de jelleükönél fogva túllépnek a képzőművészet megszokott területén. Ezeknek a szórakoztató, izgató vagy vitára készítő megnyilvánulásoknak kevés köze van a festészet—szobrászat—építőművészet hármashoz, már nem gyönyörködtetni akarnak minket, hanem megpróbálnak fel szabadtítani az átélt változások szorongásai alól.

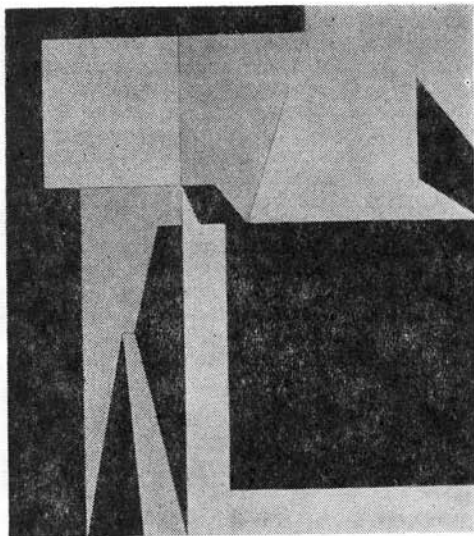
tének tapasztalataival, amire minduntalan visszaréved, miközben önmagát faggatja a még hátralévő időről. Nem választja, csak elfogadja ezt a mulékony vagy „örök” művészorsót. És ez az ő megoszlása a divat és a stílus között. Pedig ez a kettő lényegében kiegészíti egymást. Az egyik a mindennapokat élteti, a másik pedig a minőséget sugározza tartósan: egyformán szép a szappanbuborék — egy pillanatig, és a színes üvegablak — századokon át.⁵ A művész „passzív — költői” vagy „aktív — építő” módszerek között választ, és ez meghatározza az alkotásának jellegét. A mulandót vagy a tartósat, az érzékenyen csapongót vagy a kitartóan gondolatit, a csillogót vagy a sugárzót, a kellemesen könnyűt vagy a nehezen megközelíthetőt, a felületesen vidámat vagy a mélységesen leigázót ugyanabból az alapanyagból hozza létre. Divat, avagy stílus? Nem lehet kizárólagosan az egyiket vagy a másikat választani, csak váltakozva, hol az egyiket, hol a másikat.⁶ A természet példát mutat erre a maga szélsőséges ellentéteivel, a szárazföldi vagy óceáni, fullasztó vagy szelíd, grandiózus vagy jelentéktelen tájjaival.

AZ EMBERI ALKOTÁS CÉLJA: TÁRSADALMI

Most pedig megkísérlem mozdulatlaná tenni a jelent és bebizonyítani, hogy napjaink stílusa a „véletlen és a szükségyszerűség” következménye. A piramisok ragyogásában, az Akropolisz, a Fo-

rum Romanum szépségeiben, a katedrálisok, kastélyok, paloták pompájában a művelt ember sohasem az emberi zsenilitás *állandóit* értékelte: a geometriát, a struktúrát és a jeleket. Márpedig a

kör (kerék, sebesség, kommunikáció, gépek, haladás), a *négyzet* (papírlap, nyomdászat, saktábla, bútorok, építmények, világra nyíló ablakok), a *spektrum* (színek, árnyalatok, színskálák, polikrómia, vizuális élvezetek), a *szolfézs* (ének, zene, harmónia, polifónia, auditív élvezetek), az *ábécé* (nyelvek, vers, irodalom, könyvtárak, újságok, ismeretek összessége), a *számok* (a zérótól a végtelen tudományokig) — minden emberi alkotás alapegységei. A világegyetem egységes állandókból épül fel, akár a homokszemet, a legegyszerűbbet, akár az emberi agyat, a legbonyolultabbat figyeljük. Meg kell egyeznünk végre a művészet eredetének kérdésében is! Az alkotás kollektív volt mindig, és az is marad: Leonardo da Vinci nélkül nem lett volna Cézanne; Cézanne nélkül nem lett volna Mondrian... Végül is minden emberi mű célja — függetlenül attól, hogy a megtermékenyítés tudatosul-e a kihordásban — nem lehet más, mint társadalom⁷.

Kihez szól a művész? A közönség, a sokaság, ez a hatalmas ismeretlen összegve foglalja magába a különböző típusokat, a „művelteket“, „műértőket“, „műkedvelőket“, az „érdeklődőket“, „résztvevőket“, a „ráharapókat“, a „jólérsülteket“, „sznobokat“, „vitatkozókat“, az „ellentmondókat“, „ellenségeskedőket“, „mindenmindegyeket“: a „hallgató többséget“, amely végső fokon egyik vagy másik oldalára billentheti a mérleget. Egyszóval az egész „liberálisnak“ nevezett, ingatag társadalmat magába foglalja

a közönség, amelyet a hírverés, a propaganda, az anyagi, politikai, morális hatás vagy egyszerűen a divat befolyásol. Most nem az elhibázott egyéni siker siratásáról van szó. A mulékony többség ügyeskedéssel megszerzett sikere — alig számít... Az igaziak esetében pedig — a világ nagyvonalúan megnyugtatja magát az utólagos szentesítéssel. Értsük meg végre: az igazi, újító művész nem az önkielégítésre, hanem az emberiség gazdagítására törekszik. Márpedig az új elmélet, az új mű csak hosszú fejlődés, érlelődés eredménye lehet. Az alkotáshoz, a mű megszilárdulásához, a funkcióknak a korstilusba való beágyazódásához, anyagiakon és időn kívül a közönség többségének beleegyezése, az államvezetőség közreműködése is szükséges. A tunya vagy diktatórikus vagy pepecselő társadalom megfullasztja a legjobb szándékokat is, intellektuális és művészi elmaradottságba taszítja az állampolgárait.

Egy káros, undorító és lelkiismeretet bénító fogalom, a „fogyasztói társadalom“ fogalma rendkívül divatos lett napjainkban. Természetesen minden emberi lény „fogyaszt“, hogy megmaradjon. Oxigént, kalóriákat, vitaminokat, ipari termékeket, épületeket, energiát, és — bonyolult szinten — tudományt és művészetet, de nem erről a fogyasztásról, minden lény vitális szükségletéről van szó, hanem a fogyasztói elidegenedésről, arról, ahogy a fogyasztó visszaél ezzel a szükséglettel. A „l'art pour l'art“-nak nevezett, áruvá, spekuláció tárgyává degradálódott művek megszüntetését merném javasolni! A zsebkönyvek, lemezek, sokszorosítások, video-kazetták és a sokszínű városok egy olyan kor közeli szakaszát alkotják, melyben a fogyasztás, a mesterséges szépségek fogyasztása — az emberi alkotás fogyasztása — ingyenes lesz, mint ahogy a természeté is az. Még csak a kezdetén vagyunk az egyetemes öntudatnak, hiszen az értő ember pár évezredes története csupán pillanatát alkotja az elkövetkező koroknak.

Szeretem a jelent! A tudás arányai szerint borzalmak és pazar szépségek váltakoznak. Ha éjszaka New-York felé közeledünk, a város anyagtalannak, mennyeinek tűnik a smog fölött milliárdnyi fény-színű ablakával. De ha odértél, lidércnyomássá változik az elragadtatás. Éjszaka igazgyöngy- és gyémánt-ékszerekké nemesednek repülőgépek alatt a Ruhr-vidéki és svédországi elszomorító kombinátok. És ha az autóútról, száguldás közben, a gyászos tömbházak-

ra tekintünk, a lebukó nap fényében egy mesés elefántesont-nagyváros ragyog fel a szemünk előtt. Az új megszüntette az

emberi mértékeket, az arany metszés szabályait, megváltoztatta az értékek sorrendjét, viszonylagossá tette a szépet.

A MODERN VÁROS „VIZUÁLIS ÁRTALMAI“ ELLEN HARCOLOK

Az elmondottakból már következtetni lehet a programomra, amely kézzelfogható és ellenőrizhető tényekre támaszkodik. Két évvel ezelőtt a gordes-i Didaktikai Múzeumban, Vaucluse-ban bemutatam kutatásaim menetét a szükség-szerű kerülőkkel és a meggyőző eredményekkel együtt. A mű végkonklúziója a tömeghasznosság elismeréséből következő pontos cél: harcolni a modern város „vizuális ártalmai“ ellen. Ez az elv most testet ölt Aix-en-Provence épülő házai-ban, itt csupán a program lényegét kívánom vázolni.

Kezdetnek: 1) a „belső terek“ beilleszkedési példának bemutatása; 2) a „külső terek“ beépítésének bemutatása; 3) a „nagy egységeknek“ nevezett „mesterséges tájak“ ismertetése; 4) a „légi tájak“, egy egész vidék „légi tájainak“ bemu-

tatása, a mi falpéldáinkkal és kiállításunk állandóan megújuló anyagával igazolva; 5) látogatóinknak felajánljuk broszúráinkat, plakettjeiket, könyveinket és kép-dokumentumanyagunkat; 6) konferenciákat, eszmecsereket és szemináriumokat szervezünk, a megbeszéléseket magnószalagon rögzítjük az utólagos, széles körű terjesztés érdekében. Ezek után: 7) bemutatjuk audio-vizuális programunkat; 8) elektronikus képernyő segítségével megvalósítjuk a közönség aktív részvételét, biztosítva a szabad esztétikai választás lehetőségét. Ez az akció a kísérleti lélektanba torkollva lehetővé teszi a különböző etnikumok vizuális hajlandóságainak statisztikailag hiteles kiderítését — ez a „folklore planétaire“ gondolata.

A TERMÉSZET VISSZASZORÍTÁSA MEGFOSZTJA AZ EMBERT A SZEM GYÖNYÖRÉITŐL

Alapítványunk első akciójaként bebizonyítanók, hogy Sarcelles, La Courneuve, Ivry, Pantin, Saint-Denis (és természetesen az egész világ) új negyedei sokkal emberibbek, sokkal szebbek s lakályosabbak lennének, ha a tömegükbe belefoglalták volna — szeretettel és ízléssel — az elemi esztétikát. Nem a műpítészeket hibáztatom, mert ők áldozatai és nem előidézői voltak egy módszernek. Egyelőre el kell fogadni az adott helyzetet, de le kell vonni a tanulságait, és meg kell keresni a lehetőségeket ezeknek a létesítményeknek a kijavítására; — ez a legégetőbb feladatunk.

A második akció: példák segítségével hatni mindazokra, akiknek valamilyen szerepük lehet a jövő építészetében. Ennek a második akciónak a feladata a megelőzés, és ezt elképzeléseink megvalósítása érdekében ugyanolyan fontosnak tartjuk, mint az elsőt. Ez a két pont (megoldások a már meglévő sémák kijavítására és javaslatok az elkövetkezőkre) nem csupán a városi környezet egyre számosabb épületének megszépülését fogja eredményezni, hanem korunk

stílusának igazi felfokozásához vezet. Mi több, megteremtve összhangját, kielégíti majd az emberiség egyik lényeges lelki szükségletét: a szem gyönyörét, amitől megfosztotta a természet visszaszorítása.

Mivel a nagy egységek felépítése sokrétű és beláthatatlanul szerteágazó feladatot jelent — a szükségletekhez igazodó elképzelés, a kisajátítások, meghatározások, az egészségügyi előírások betartása, a tartósság, az építőanyagok biztosítása, alaprajzok, tervek, devizek elkészítése, árak megállapítása, szerződések megkötése, munkamenet, közszolgáltatások megállapítása stb. —, ajánlatosnak tartjuk tevékenységünk pontos meghatározását. *A célkitűzésünk csakis esztétikai lehet!* Arra törekszünk, hogy:

- 1) közismertté tegyük a plasztikai funkciók elméletéről alkotott nézeteinket;
- 2) elfogadtassuk a plasztika ABC-jének gondolatát, azaz: a) határozott formai egység; b) kettős alapú módszer; c) a feketétől a fehérig terjedő tizenegy színnek, valamint minden szín huszonegy árnyalatának használata; d) a szín—forma egységeink cserélhetősége; e) a közönsé-

ges épületelemek szigorú kompozíciókba való programálásának módja; f) paramétereink és kikísérletezett vetületeink használata: négyzet, egyenlő oldalú háromszög, rombusz, hatszög, axonometrikus hatszög és nyolcszög;

3) megvalósítani egy plasztikai, tehát tisztán művészi elképzelés áttételét a műépítészetbe: a) makettek készítése 1/20-as és 1/50-es léptékben; b) a kiválasztott anyagok meghatározása (színezett cement, kópor, kerámia, üvegpaszta, mozaik, festékek, kezelt fémek, szintetikus anyagok stb.)⁸. Mindezek a válto-

zatok belefoglaltatnak majd a falainkba, a maketteket pedig állandó jelleggel kiállítjuk, és időről időre felújítjuk.

Ha a *kiadói* szekción működni fog majd, az elemi iskolák rendelkezésére bocsátjuk az 1., 2., 3. és 4. „folklore planétaire” játékokat, hogy a fiatalok szeme hozzászokjon a tiszta formákhoz. A papírból kivágott permutálható kettős egységeinket — 222 színárnyalat minden idomát —, a színskáláinkat és a permutáció különböző, általunk javasolt lehetőségeit az erre szakosított iskolák rendelkezésére fogjuk bocsátani.

A GOMBA-VÁROSOK PLASZTIKÁJÁNAK MEGJAVÍTÁSA

Tudatában vagyunk annak, hogy indítványunk — elsőrendű fontossága ellenére — nem foglalja magába a város összes megoldásra váró problémáit. Építenek „javított” kényelmi fokú és magas igényeket kielégítő lakásokat. Szaporodnak a villanegyedek, a nyári- és téli-lakok. Magánkezdeményezők becsvágyó megvalósításait láthatjuk: bankházakat és irodaházakat; az ipar és a kereskedelem nagy megnyilvánulásai létrehozák a nemzetközi kiállítási és vásárcsarnokokat. Ezekben az esetekben a befektetések többnyire hatalmasak, az építész nem győz válogatni a nemesebbnél nemesebb építőanyagok között, az épület formaművész közreműködése nélkül is szép lehet; esetleg a formaművész részleges, az építész által előre meghatározott helyeken történő beavatkozása szükséges. Ilyenkor nem az épület „beillesztéséről” van szó, hanem a dekorációról. Gondoltunk az elkerülhetetlen „kompromisszumok”-ra is, a restaurációkra és a múlt értékes maradványai követelte egyeztetésekre.

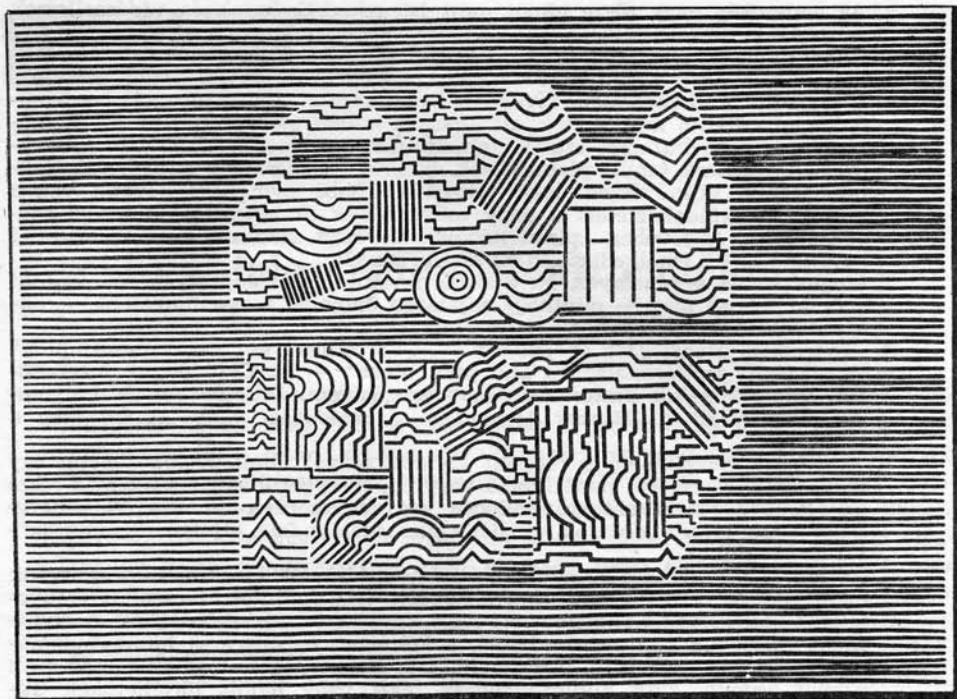
Programunk sajátos jellegének rövid bemutatása után szeretnék körvonalazni egy korlátozást, amelyet magamra erőltettem, s amely a valóságban nem is egyedülálló: mérsékelt bérű lakások — nagy lakótelepek —, valóságos gomba-

városok nőnek a külvárosokban, és elárasztják a vidéket a föld minden szélességi fokán Murmanszktól Cape Townig, Tokiótól Los Angelesig, Rio de Janeirotól Pekingig. Korunk stílusa „a véletlen és a szükségszerű” között ezekben a szüntelenül sokasodó épületekben kristályosodik ki. A népszaporulati görbe világszerte emelkedik, a gyengénfejlettség még fennáll, márpedig ahhoz, hogy az embereknek lakást biztosítsanak, építkezni kell. Az ellentétes ideológiák világméretű szembenállása, a társadalmi változások, a fegyveres vagy gazdasági háborúk nem tudják elrejteni az igazságot: a jövőben a problémákat nem egyéni, hanem közösségi szinten kell megoldani. A halandó egyén csupán egy hasznos vagy káros sejtje az emberiség testének. Az emberek fizikai és lelki szükségleteinek megoszlása nem egyenletes, a többség, a legszegényebbek laktak mindig a legrosszabbul, és így van ez még ma is. Ezek az „új” lakások mindenhol megtalálhatók, a régi város közepéről éppúgy látszanak, mint távolról, ha vonattal, autóval vagy repülőgéppel közelünk a város felé. A természet elüzetett a lakóegyedek övezetéből, az épületek szerkezete egyhangú, külsejük szomorú, gyakran csúf, vizuális ártalmára vannak kivétel nélkül mindenkinek.

GENERÁCIÓRÓL GENERÁCIÓRA KÖZVETÍTENI AZ ÜZENETET

A lakóterületek berendezése, városrendezés a vidékek viszonylatában, a közlekedési utak, az állomások, repülőterek, üzemek és kombinátok elhelyezése, a technológiai munkálatok megszervezése, iskolák, fakultások, egyetemek, múzeumok, stadionok építése, a harmadrangú

feladatok: irodák, adminisztratív épületek, közösségi és presztízsműemlékek építése, egyszóval az egész műépítészeti kutatás rendkívüli hozzáértést és szakosodást igényel. Ezt a listát egy közelebbi elmélyülés érdekében jegyeztük fel nap-tárunkban — a nagy egységek plasz-

tikájának megjavítására törekszünk, ez a szakmánk. Mert *divat* és *stílus* meghatározhatatlan a maga pillanatnyiségében; a mohó, fantasztá, tudományoskodó avantgarde egyazon időben alkotja meg csodáit és borzalmait, a művész álma megelőzi a megvalósítást; mi pedig nem vítélni akarunk a végtelenségig, hanem cselekedni azonnal.

Nem hiszünk a varázsvesszőben. Az ilyen szavak, mint: igény, zsenialitás, nagyzási hóbort, nem szerepelnek szótárainkban. Átalakítani a kitagadottság mindennapos, siralmasan szürke képét egy vidám és szép világgá, ez a feladat sokkal fontosabb lehet, mint „csodákat” építeni, mégha Chandigarh-ról vagy Brasiília-ról van is szó.

Befejezésül szeretnék elosztani egy félreértést és kifejezésre juttatni egy óhajt. Én az „elméletem“-ről, az „ábcém“-ről, „mintáim“-ről beszélek, de az eredmény azoké a művészeké is, akik előttem jártak. Az egzakt tudományágakban annyira nyilvánvaló törvényt: az alapismeretek továbbítását nemzedékről nemzedékre — a ma művésze nem fogadja el. És ezt korunk művészi stílusa szenvedni meg. Én a plasztikai értékek dialektikus fontosságáról álmodom, elterjedésükről az egész világon, az etnikumok szintjén megvalósuló szétágazásukról, elfogadásukról az egyén viszonylatában. Az emberi boldogság részben azon múlik, meghallják-e szavamat a fiatalok.

Györffi Kálmán fordítása

JEGYZETEK

1. A kollázsok nyolcvanéves Matisse-a egyike lett legfiatalabb mestereimnek. A fiatalon meghalt Seurat örökifjú marad. Ami pedig azokat a fiatalokat illeti, akik úgy vélik, hogy csupán életkoruk érdemén az élvonalban vannak, hamarosan rájönnek majd, hogy ehhez nem elég holmi furcsaságot kiállítani vagy hibás elképzelésekből létrehozni egy alkotást. Ha fennmaradt is némi atmoszféra Duchamp-Villon vagy Yves Klein körül, a tulajdonképpeni plasztikai művük elenyésző.

2. Az emberiség nagy része idejét múlt istenek, bálványok és védőszellemek rabszolgája maradt.
3. Gondoljunk csak a fiatal Bernard Buffet sikereire és Giacometti érett munkáira.
4. A szokott rendszerezésen kívül — szépművészet (festészet-szobrászat-műépítészet), díszítő művészetek, alkalmazott művészetek, művészet és kézművesség — a párhuzamos szakok feltűnő, néha egyenesen elképesztő kibővülésének vagyunk tanúi: plasztikusok, kolorista-tanácsadók, stilizátorok, lakberendezők, tájművészek, ipari tervezők. Többé már nem követik vakon az elit megkülönböztetést a nagy művészet és az alacsonyabb rangú művek között. A jövőben „plasticité“-nek nevezett festészet a műépítészettel egyenlő szintre emelkedik: „PLASTI-CITÉ-style“.
5. Megtorpanást eredményez, ha a stílus hosszú ideig fennmarad; ha viszont a divat marad meg — minthogy sajátsága önmagát megsemmisíteni —, akkor a civilizáció hanyatlik.
6. „Tournedos Henri IV“ és „potée“ — „Versailles“ és „caravane-camping“ — „hegedű szőlőszonáta“ és „La java bleue“ — „a Cid“ és „a megöntözött öntöző“ — „a Sixtusi kápolna“ és „Szívem, Juliette“ — „a Patyomkin cirkáló“ és a „Mickey Mouse“ — a maieutika vagy „A fej meg a lábak“ ...

Saját műveimben is roppant változatosságot látok. Kompozícióim egy része nagyon szigorú: mértéktartó vagy éppenséggel klasszicizáló; más része könnyebben megközelíthető: különös vagy egyszerűen mulatságos. Kétségtelenül ösztönösen fordulok az izlés széles skálája felé, eljutva a „műértők“-től mindenkire.

7. Az idő és a szükséges ismeretek híján nem térhetek ki az állandó tényezők egészére. Én nem a „nagy műveltségűek“-hez fordulok, hanem a „műveletlen“-nek mondott tömeghez, az igazi, egyetemes, új közönséghez. A civilizáció válságban van. Az irodalom, a költészet, az opera, a humántudományok háttérbe szorulnak. Arisztophanész, Shakespeare, Corneille már csak azokat érdekli, akik kívülről tudják igazi vagy hamis történetüket. Téves lenne a múlt kultúrájának egész, hatalmas mennyiségét elsajátíttatni a tömegekkel, melyeknek sem lehetősége, sem pedig szüksége nincs a holt ismeretek megszerzésére. Azt, ami Homéroszban, Ciceróban, Erasmusban érték volt, addig ismételtették, idézték, szűrték, névtelenítették, amíg a mass-media közvetítésével minden ismeret magába foglalta. Soha nem létezett olyan gazdag jelen, mint a miénk! Civilizált az, aki a jelen fizikai és szellemi termékeit fogyasztja. Minden újat hozó lény magatartása szembe fordulás a múlt kultuszával. Közben elkerülhetetlenül létrehozza a saját múltját is.
8. Az építészeti technikák alapvetően megváltoznak. A hajdani kőműves mesterséget egyre inkább az építészeti elemek előregyártása váltja fel, ami — gyakorlatilag — megfelel a mi elgondolásunknak a plasztikai elemekről.
Az építkezés folyamat. Évszázados lakónegyedeket nem lehet egycsapásra eltörölni, csak kiterjeszteni a külvárosokat, a szükségnek megfelelően, szélteben és hosszában, föld alatt és vízen gombavárosokat létrehozni. Az építkezés technológiája tökéletesedik, változik, változatosabbá válik az épületek külseje, de a mennyiségtan és a méterrendszer létrehozta alapegységek érvényesek maradnak. Tisztában vagyunk a városi szövetvénynek, a lakosság sejtburjánzásszerű torlódásának a tartósságával.